

Səadət Kərimi

Görkəmli Azərbaycanlı yazıçı Əzimə Ağalarovanın Bakıdan Qahirəyə və Stokholma uzanan yol romanı dünya çapında yüksək səviyyəli müasir bədii ədəbiyyat əsəridir. Əsərin süjetinin özəyini saf eşq, sonsuz və qarşılıqlı sevgi olursa da, onun əsas mövzusu insanın sosial varlıq olaraq bir siyasi sistemdə yetişməsi və insanlıq siyasətinin qarşıdurmasıdır. Əsərdə bir neçə dərin mövzulara toxunulur və hər bir mövzu sevgi qonusu ilə sınırlanır.

İsveç hersoqunun, yəni İsveçin ən yüksək mövqeli ailəsindən olan, mötəbər bir şəxsin, Azərbaycan qadınına olan sevgisindən, böyük eşqindən bəhs edən bu romanda iki vəfalı və sədaqətli insanın taleyini təsvir etməklə, yazar bizi çeşidli coğrafi bölgələrə götürür, çeşidli kəltürlərdən, cəmiyyətlərdən və önəmli tarixi hadisələrdən bilgi verir. Həyatını sevdası uğrunda təreddüd etmədən riskə atan iki şəxsin həyatından söhbət getsədə, romanın əsas mövzusu tarixi hadisələrin və siyasətin insanın dünyaya görünüşünün formalaşmasında olan rolunu və vətəndaşın öz kimliyindən və cəmiyyətdə tutduğu mövqeyindən asılı olmayaraq həm özəl həm də məslək həyatında siyasi sistemin əsiri olmasını göstərməkdir! Mənə görə, əsərin baş qəhrmanı Dilarə Allahverdiyevanın – Sovet dövründə Bakıda doğulub boya-başa çatmış bir Azərbaycan qadının – həyatını nümünə gətirməklə əsərin mövzusu yüzminlərlə Azərbaycan insanının, Azərbaycan xalqının acınacaqlı taleyini və Sovet rejiminin necə fəlakətlərə məl olduğunu tün çıpaqlığı ilə göstərməkdir. Əzimə Ağalarova bu fəlakətləri bəzən ciddi faktlarla və real hadisələrlə, bəzən də məqsədə nail olmaq üçün fiktiv səhnələr və obrazlar yaratmaqla ustalıqla və hər tərəfli nümayiş etdirir.

Əzimə xanım Azərbaycan xalqını qədim tarixə, mədəniyyətə və qədim sivilizasiyaya sahib olan bir xalq kimi göstərir. Əsərin onlarla çox önəmli məqamlarından ən önəmli Azərbaycan qadınının yüksək əxlaq və yüksək mənəviyyətə malik bir şəxs kimi və dünyanın hər yerində heyran olunacaq bir qadın obrazı ilə sevirir. Əsərin baş qəhrmanı Dilarə Allahverdiyeva dünya çapında ünlü mühəndis, İsveçli iş adamı Jozef Hugoson ilə Misirdə SSRİ-nin səfirliyində çalışdığı zaman tanış olur. İlk baxışdan və ilk söhbətdən Dilarəyə aşiq olan hersoq bu xəbərdən şok olmuş ata və anasına deyir ki, "Dilarə başqa qadınlara bənzəmir. O, çox yüksək əxlaq sahib qızıdır. O, çox savadlı, intellektli qızıdır, həm də çox gözəldir".

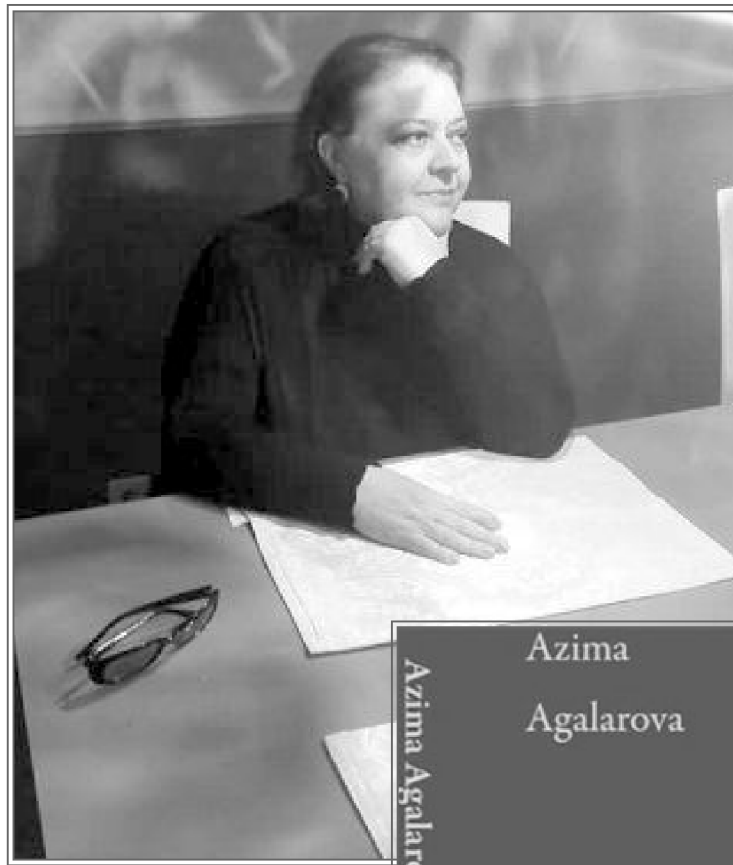
Əsər rusların xislətini aydın göstərir. Romanda KGB (SSRİ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsi) məmurlarının simasında bütün Sovet sistemini ifşa edən məqamlar çeşidli hadisələrlə verilir. 22 yaşında gənc qız Aybəniz Şerqşunaslıq fakültəsini yenidən bitirmiş, ərəb dili mütəxəssisi iş-

ləmək arzusu ilə boşquludur. O, karyera etmək istəyir və Xarici İşlər Nazirliyinə işə qəbul olmaq üçün ərizə verir. Moskvada KGB məmurları onun özünə sormadan belə adını dəyişirlər (adını Dilarə Allahverdiyeva yazırlar) və Misirə agent göndərilir. Dilarəni xarici şirkətlərin sirlərini öyrənməyə vadar edirlər, o cümlədən İsveçli Jozefin ixtirasını, məxfi sənədləri, su altı gəmilərin çertyojlarını, hərbi bazaların yerinə aid sənədləri ögürəyib və ya kopyalayib onlara verməyə məcbur edirlər. "Bu çertyojları ələ keçirmək rusların özlərinin mara-

qına KGB zindanında ələ işgəncələr verirlər ki, Dilarə zindandan çıxandan sonra da ömür boyu özünə gələ bilmir. Azərbaycana döndükdən sonra da "KQB-nin qorxusundan bir qohum-əqrəbə onunla əlaqə saxlamırdı. Nə etsin yazıqlar, qorxurdular ki, KQB onları da əlli-ayaqlı yoxa çıxarar".

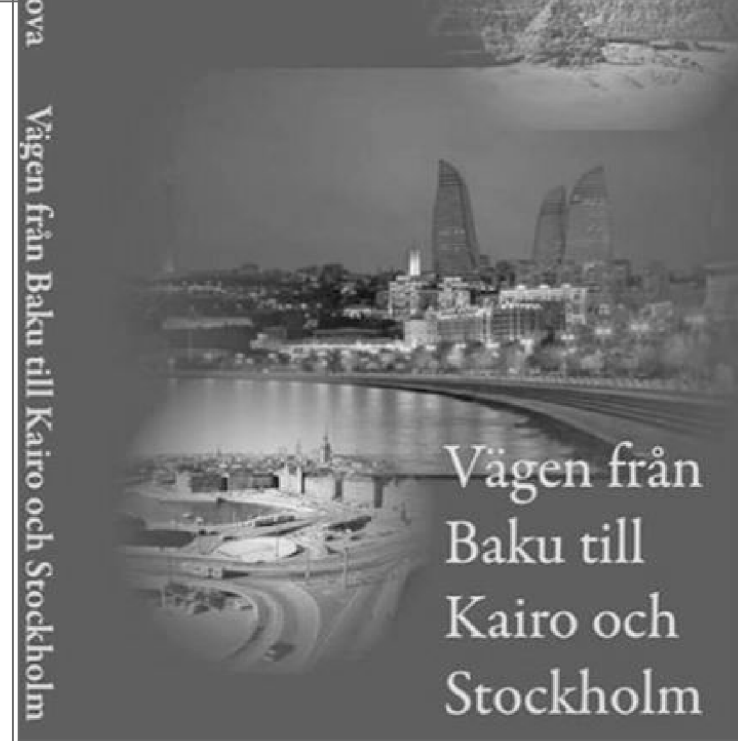
İnsanlıqla siyasətin qarşı-qarşıya qoyulması. Ayrılıq acısı ilə yaşayan, evlad həsrəti ilə qovrulan yaşlanmış Dilarə tez-tez düşüncələmə dalır. "Başına gələn müsibətlər onun günahıdır, yoxsa taleyidirmi? Deyirlər, insanın taleyi alınır yazılır. Doğru-

Əzimə Ağalarovanın "Bakıdan Qahirəyə və Stokholma uzanan yol" romanında insanlıq fəlsəfəsi

Azima Ağalarova

Vägen från Baku till Kairo och Stockholm

dan da bu alın yazısıdırımı?". Bu suala cavab axtaran yazarın toxunduğu mövzulardan ən qabarığı insanlıqla siyasətin qarşı-qarşıya qoyulmasıdır. Dilarəni KGB zorakılığından qurtarıb Misirdən çıxarmaq niyyətilə Misirin prezidenti Əbdül Nasir Camaldan kömək istəmək üçün görüşən hersoq Jozef "Bağışlayın məni, bir eşq macərəsi üçün mən qətiyyənlə o dövlətdən kömək istəməyəm" cavabını alır. Misir prezidenti Jo-

Səadət Kərimi. İsveç Umea Universitetinin dosenti. Riyaziyyatçı, filolog və tərcüməçi. İsveçdə Azərbaycan ədəbiyyatını isveç dilinə təmənnsəz tərcümə edərək Avropada tanıdır.

zefi həmçinin həm Misir həm də eyni zamanda Qərbi Avropa ölkələri ilə əməkdaşlıq etməsinə görə tənqid edir. Jozef isə ona "Cənab prezident, mən siyasətçi deyiləm və sizin üçün sualtı gəmilər hazırlayıram. Mən nə sizin üçün işləyirəm, nə də onlar üçün. Mən sadəcə işimi görürəm. Bilirsiniz, Misirlə mənim sahib olduğum şirkət bir müqavilə bağlayıblar. Bizim missiyamız bitdiyi an

xır, hətta öz hersoq titulundan vaz keçməyə hazırıdır. O, ağır trafik qəzasında hafizəsini qayıb edir, hər şeyi unudur – tək sevdidiyi qadının adından başqa. Hafizə qayıbdan əziyyət çəkən, həyatdan əlini üzümüş hersoqu həyata yenidən qayıtaran da sevdidiyi qadının səsinə eşitmək olur. O biri də mərd və təmiz Azərbaycan qadını. Həyatda hər zaman gec də olsa mükafatımız almırıq, an-

buranı tərk edəcəyik. Mən öz işimə hörmət qoyan bir adamam. Mən sizə hazırladığım sualtı gəmilərin çertyojunu bir kimsəyə vermərəm, eləcə də mənə olan bəzi məxfi sənədləri də sizə vermərəm. O zaman mən özümə və işimə hörmət etməmə demək, mən isə bunu əsla qəbul etməmə. O ki qaldı mənə kömək edib-etməməyinizə, yəni də sağ olun. Mən sizin məni başa düşməyinizi hesab etmişdim, amma doğru söyləyirsiniz, sizin hər bəzi olmağınızı unutmuşam. Sizin tək amalınız vətəninizdir, anlayıram cənab prezident" deyir. Bununla da yazar həm də məslək əxlaqı, professionalıq ilə siyasət aspektini qarşı-qarşıya qoyur.

Bəzi məqamlar yazarın hayal

caq bu əsərdə bu iki insan həyatının sonunda ödlünü alırlar, yəni qızlarının sayəsində Sovet İttifaqı dağılandıqdan 15 il sonra bir-birlərinə qovuşurlar. Həm özləri huzur tapırlar, həm də onlara nə vaxtsa yaxşılaşmış saf insanlara yaxşılaşdırılırlar, mənəviyyəti gözəl olan insanların mutlu olmasına səbəb olurlar. Bu da mənim düşüncəmə görə öz-özlüyündə insanlıq fəlsəfəsidir. Onlar özləri min bir zülmə məruz qalsalar da başqaların həyatına işiq ola bilərlər.

Rasizm. Əslində romanın toxunduğu mövzular çoxdur. Onlardan biri üç nəslin nümayəndələrini müqayisə etdikdə aydın görünən yaşlı nəsil İsveçlilərin irqçi olmasıdır. Bu aspekti yazar bəzən üstü-örtülü, bəzən isə açıq-aydın və cəsarətli göstərir.

Susmaq! Mənə görə bu məqam əsərdə yer alan və üzərində dayanıb dartsılacaq olan aspektidir. Bəlkə də Dilarə vaxtında ailəsini, İsveçli tərk edib KGB-nin təhdidlərinə yenilmək əvəzinə dərindən həyat yoldaşına söyləseydi, onlar birlikdə çözümlər tapardılar və bir ömür boyu ayrılıq və fiziki və psixoloji işgəncələrə məruz qalmazdılar. Həyatda insanın həyatında ələ bir an baş verir, susuruq və həyat göstərir ki, susmamalı idik. Hər nə olursa olsun insan ilişgide və ailədə güman etmək əvəzinə doğruyu söyləməlidir və birlikdə hərəkət etməlidir.

Özəl həyata müdaxilə. Əsərin baş qəhrmanlarının həyatına iki insan müdaxilə edir, yəni izin almada onları adına qərar verirlər. Jozefin yaşlı atası, parlamentin üzvü, kibirlisi hersoq Jonatan oğluna yalan söyləyir və deyir ki, Dilarə yeni ailə qurub və bir qızı da var. Bunu duyan hersoq Jozef Dilarənin həyatında artıq öz yerini görmədiyindən ondan əlini üzür və onu axtarmaqdan vaz keçir. Artıq yaşlanmış, ağır xəstəlikdən, həsrətdən və tənhalıqdan əziyyət çəkən Dilarənin qonşusu gənc qız Leyla isə onu qızı ilə qovuşdurmaq üçün, ondan qorxaraq gizlicə onun qızı Jozefinə ilə görüşür. Leyla Dilarə xanımın yaşlı vaxtında ona qızı kimi baxan yetim bir qızıdır, ağıllıdır və yicə könüllüdür. Bu iki müdaxiləçinin biri sosial mövqə baxımından güclü, digəri isə zəifdir. Biri onları ayırmaq üçün yalan söyləyir, o biri isə onları qovuşdurmaq üçün. Bu ziddiyyətlə də yazar yəni öz insanlıq və həyat fəlsəfəsini ortaya qoyur.